

אל המבקש

עלון חודשי להפצת תורת המוסר בדרכו של מרן הסבא מנובהרדוק צוק"ל

תמוז תשפ"א

שנה ה' גיליון מס' 88

ז'מני תשובה מ'משמים ו'באים...

הרוחנית!
'לימוד המוסר' - - -
 בעינינו, אין זה בגדר 'שנות' - אלא ישנות דישנות... כבר התרוממו מהשלב הראשוני הוא, שבו אמורים היינו ללמוד מוסר... רעיונות, 'מהלכים', 'הרגשים' ו'מערכות' - עוד איך שהוא; אבל לימוד מוסר, ככה, באופן הפשוט?! 'לימוד מוסר בהתפעלות', מילה במילה, לעצמנו ועל עצמנו, באותם ספרים שבהם הגינו בילדותינו?! ואלא, שעיקר התועלת הרוחנית לאדם, הינה רק על ידי אותו לימוד המוסר הפשוט ביותר - שרק ע"י ייתכן שינוי והתעלות 'אמיתית' אצל האדם! (ע"פ 'אור ישראל' אגרת יד, בד"ה: 'אכן בכלל נודע'). באופנים האחרים יכול האדם ליהנות מאותם 'הברקות' ו'הארות' שכליות; אך בינם לבין האדם עצמו - אין ולא כלום!!!
 אמרתו הידועה של מרן המשגיח דמיר רבי ירוחם צוק"ל, כפי שהעידו בניו, תשמש הגדרה נפלאה לדברינו: "והנה אאדמור"ר זצ"ל, מתוך גודל הערצתו לרבנותו הקדושים נ"ע, והתבטלות ערכו, היה מתאונן ואומר: "דברי הגר"ס זצ"ל - היו כולו אומר מוסר. ואדמור"ר הגרש"ז זצ"ל כבר היו מזיגה של חכמה ומוסר. אבל אצלנו רבה החכמה על המוסר". והיה תובע מתלמידיו להגביר חיילים לאור המוסר!"

וראו ליצטט כאן עוד דבר מבהיל בשמו זצ"ל, כפי שמסרו בניו ותלמידיו: "בימינו האחרונים שמענו ממנו פעם: "אני משתמש קצת בלימוד המוסר ואומר לכם, כי כדאי ה' להיבראות בעולם רק בשביל לימוד המוסר!" אלו שזכו לראות את רבנו יוכלו להבין את זאת".
 ואם נכונים הם הדברים בשאר ימות השנה, נכונים הם על אחת כמה וכמה בימים אלו - ימים שבהם מתכוננים אנו לימי התשובה; בהיות, שלא תיתכן תשובה אמיתית בלי לימוד המוסר! לימוד המוסר העקבי והימיומי, הוא הראשון במעלה ובזמן, שיכול להביא את האדם לידי תשובה שלמה!

רבנותו 'בעלי המוסר', דייקו את יסודם זה מדברי רבינו יונה ז"ע, בתחילת דבריו בספרו 'שערי תשובה', וז"ל: (שערי תשובה' א, ג) "ולא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ - אשר הם ישנים שוכבים ולא ישיבו אל לבבם; ולא דעת ולא תבונה להם, למהר להימלט על נפשם".
 איחור התשובה הינו רק ב'עמי הארץ'. לכאורה, שאלו בעלי המוסר, היה מובן לנו היטב עניין זה, גם מבלי המשך דבריו. ואלא מה רצה להדגיש לנו בהמשך דבריו? שאין המדובר כאן בסתם 'עם הארץ'; אלא, שבעייתו היא שהוא אינו 'משיב אל ליבו'! יכול הוא לדעת הכל באר היטב בשכלו; יש לו מערכות שלמות על מצוות התשובה; הארות והרגשות נפלאות בעבודה, ואף מאמרי 'השקפה' ו'דעת' עמוקים...

אבל למעשה בעייתו גדולה היא, עד שרבינו יונה לא מוצא לנכון אלא להגדירו כעם הארץ, ולא דעת ולא תבונה לו - בהיות ולקוי הוא בדבר אחד: 'ולא ישיבו אל לבבם'! זהו הסוד: 'ההשבה אל הלב' - החזרה הפשוטה והעממית על אותם יסודות ישנים נושנים, הידועים הם לכל אחד ואחד, את זה חסר הוא, ולכן נמצא הוא מאחר לעשות את התשובה...

ולכן, מכאן מתחילה התשובה האמיתית והשלמה: לימוד המוסר בהתפעלות - עד שיסיר את אותה 'עם ארצות' מליבו, ויזכה לשוב ולהתקרב לבוראו!

ועומדים אנו נבוכים. כיצד הזמן חמק עבר לו כל כך מהר, ועומדים אנו כבר בחודש תמוז... כעת, שומעים אנו היטב את קול השופר של ראש השנה; וא"כ, ההכנה לימים היקרים האלו - מה תהיה עליה...?
 תמיד, שנמצאים אנו כבר בעיצומם של 'הימים הטובים' האלו - ימי חודש אלול ועשרת ימי תשובה, ורואים אנו כמה חוסר ההכנה לימים אלו מנע מאתנו את ההשגה והשפע הרוחני הגדול שיש בימים אלו - אנו מבטיחים לעצמנו שלא עוד! בשנה הבאה, נכין את עצמנו היטב, ונתכונן היטב מבעוד מועד. את ההלכות, ההרגשות והתפילות - נלמד ונכין מבעוד מועד!

ועל כולם, את אותה הרגשה של תשובה אמיתית - 'תשובה שלמה'; את אותה שיבה אל ה'; את אותה הטהרה שנוכל להשיגה ביום הכיפורים ע"י הכנה לתשובה, הכוללת היא לכה"פ את 'עיקרי התשובה' - אליה בוודאי שנתכונן היטב מבעוד מועד!

נלמד בעיון את הספרים המבארים את מצוות ודין התשובה באר היטב: ספר 'שערי תשובה' לרבינו יונה ז"ע; 'שער התשובה' שבספר 'חובות הלבבות'; הלכות תשובה להרמב"ם ז"ע; מכתבי מרן הגר"ס ז"ע שבספר 'אור ישראל' המדברים על ענייני התשובה; ובכלל, נעייין אף בכתבי רבותינו בעלי המוסר - לכל שיטותיהם וסוגיהם - שביארו הם באר היטב את דרכי ואופני התשובה השלימה והדרכים להגיע אליה - בכדי שנוכל לקיים את עיקרי התשובה: 'עזיבת החטא'; 'חרטה'; ו'קבלה לעתיד'.

ובוודאי, שלאחר לימוד בעיון ובעמקות בספרים הנ"ל, התוצאה האמורה להיות היא חזרה בתשובה וחרטה על חסרוננו - ועד כדי הבטחה ברורה בליבו פנימה, שלא נשוב לזה החטא לעולם!
 ורבינו הרמב"ם בלשונו הזהב פסק כן להלכה, וז"ל ('הלכות תשובה' ב, ב): "ומה היא התשובה? הוא, שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד! וכו' וכן יתנחם על שעבר וכו' ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם!"
 מרן 'אור ישראל' מסלנט, שהוא הוא הגבר שהקים את עולה של תשובה בעולם הישיבות בדורות האחרונים - חידש הוא, שהמוטל עלינו הוא רק להגיע לתשובה אמיתית ב'בחינת הקלות' (עיי' ב'אור ישראל' אגרת ח'), עד שיגיע לקבלה אמיתית שלא ישוב עוד לזה החטא לעולם!

מכאן תצא הקריאה והזירוז לאותם המזורזים: הכינו עצמכם - כפי רצונכם הקבוע בכל שנה ושנה בימי התשובה; תכננו את צעדכם; התייעצו עם מורי דרככם; למדו את האמור להילמד; קבלו על עצמכם את האמור לקבל - עד שתגיעו ביום הכיפורים לאותה קירבת ה' שאליה שואפים אתם להגיע באמת!
 * * *

מרן הסבא מנובהרדוק ז"ע חקק יסוד ב'דרכי העבודה', שנכון היה לדורו, וכל שכן לדורנו אנו: "עיקר החדשות - לשמור הישנות!"
 ה'עובד', הרוצה את ה'חידוש' שבעבודה המוסרית - נצמד הוא אל ה'ישנות' ובהם מוצא הוא טעם ועניין; ממשמש הוא בהם - עד שמוצא הוא את הטעם החדש שיש בעניין הישן. בהיות, שבעת שעולה ומתעלה הוא יותר - מבין הוא אל נכון עד כמה לא הבין את עומקם של דברים, עד כמה לא עמד על הבנת הדברים כראוי. בבחינת (ע"ז ה:): "אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה"... ולגופם של דברים: אוהבים 'חדשות' בעבודה - דרכים, שיטות ורעיונות. ואלא, שעם כל הכבוד ל'חדשות' - הישנות, הפשוטות והוותיקות, הרי שבהם יש את כל הטוב, האושר והעושר שבעבודה

הוזהרנו להסיר מנפשנו מדת השנאה!

ביאורי מרן המשגיח דפוניבו' זצוק"ל

הסיבה הראשונה, שהיא 'שנאת חינם' אין עולה על דעתו לשוב; והרי זהו הסיבה להרבה רעות, ואין האדם מעלה על דעתו לשוב ע"ז, ובטוח הוא שאינו שייך ל'שנאת חינם' ולדרישת רעה וכדו', והרי כל הנהגתו היא תוצאה של 'שנאת חינם'. וכן הוא בכעס - שידמה לאדם שאינו כעסן, שהרי אינו צועק בכעסו; ואין יודע שיתכן להיות גם כעסן גדול ועם זה להיות שתקן.

ומזה שיתכן שהאדם ידבר על "מדות" ואינו יודע מה זה "מדות" - כי אינו מכיר את הדברים בצורתן הנכונה! ע"כ על האדם לעסוק תמיד בעקירת הסיבה הראשונה המביאה לכל המידות.

והנה כמו שיש "אהבת חסד" מבלי חשבונות וטעמים - כן יש "שנאת חינם" מבלי חשבונות וטעמים, אשר נובע רק מכח הרע! ויתכן, שיהיה שמח לאיד - ועכ"פ לא ירצה שלהשני יהי יותר טוב מאשר לו. וכמו שאמרו חז"ל: "שמא תאמר, הואיל ואני נתבזתי יתבזה חברי עמי" וכו' - הרי שיש כח כזה באדם.

"הוזהרנו להסיר מנפשנו מדת השנאה":

הנה העולם חושבים, כי האדם עלול להגיע לידי מדות רעות; וגם כאשר לומדים בשע"ת: "הוזהרנו להסיר מנפשנו מדת השנאה" - מבינים שישנה אזהרה להסיר את המידה הרעה מנפשנו, ובכך ננצל משנאת הבריות. וגם בזה מתפרשת הכוונה, שאם נוצרה שנאה אצל האדם - עליו להסירה מקרבו.

אבל האמת היא, שהמידות הרעות כולן טבועות באדם מעיקר יצירתו - ולכל אחד ואחד נאמר: "לא תשנא את אחיך בלבבך - הוזהרנו להסיר מקרבנו מדת השנאה"! וכל אחד חייב לעמול להסיר מנפשו המידות הרעות הנמצאות בקרבו מטבעו - ואין צורך לאיזו סיבה שתיצור באדם את המידה הרעה, כי המידה נמצאת באדם מעת היוולדו! ועם לידתו, נמצאת בו מידת הקנאה, והיא יוצרת מיד את השנאה! ואלא, שלא תמיד מתפרצת המידה החוצה מיד, אולם בלבד היא תמיד כל זמן שלא עמל להסירה מנפשו! והוא מאמר הכתוב (ירמיה יז, ט): "עקוב הלב מכל ואנוש הוא מי ידענו".

והנה, כל המידות רעות ישנם באדם מעצם טבעו - כי יציר לב האדם רע מנעוריו! וע"כ, האדם לא יכול לומר אני לא אשנא. והחובה, לעמול בעבודה, להסיר מקרבנו את השנאה שכבר נמצאת בנו! וכל שלא יעקור השנאה מתוך עמל ויגיעה - אז המידות הרעות ימשיכו לפעול בקרבו כפי טבעו!

וזהו עניין מה שאמרו חז"ל (יומא דף ט:): שבית שני מפני שנאת חנם נחרב; ואם עסקו בגמ"ח - האיך נפלו לשנאת חנם?! אלא שיתכן להיות במדרגות רמות כבזמן הבית - אך כל זמן שהיה חסר משהו בעבודה המיוחדת להימלט ממידת השנאה הטבועה באדם - ממילא היא נשארה בהם! וכפי שעמל לתקן - כן ימלט ממנה!

המשך בעמוד הבא

בחודש זה נכנסים אנו לימי 'בין המצרים' - ימים שבהם ארעו מאורעות קשים לעם ישראל, ועל כולם חורבן בית המקדש; שחז"ל הק' גילו לנו שנחרב הוא בעוון 'שנאת חינם', רח"ל.

'העבודה' בימים אלו, הינה לתקן ככל היותר את המעוות הזה - ועד כדי הגברת 'אהבת ישראל', בכדי שיבנה בית המקדש במהרה. וכפי שהאריכו רבותינו הראשונים והאחרונים בעניין זה.

איסור 'שנאת חינם' הינו איסור דאורייתא ככל איסורי תורה אחרים. המעיין בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים בעניין זה, כנ"ל, יחרד וילפת מעוצם חומרת עוון נורא זה! מרן הח"ח במאמרו הנפלא 'אהבת ישראל' (שחלקו האמצעי נמצא בגיליון זה, כהמשך לתחילת המאמר שפורסם בגיליון חודש אייר ש"ז) - כותב שאיסור 'שנאת חינם' הינו באותה דרגה בדיוק כאכילת חיזר! רח"ל.

בעקבות כך, ראינו לנכון, להביא בפני הקוראים היקרים, דברים חריפים בעניין זה, מדברי מרן המשגיח דפוניבו' ר"י לוינשטיין זצ"ל, כפי שהועלו על הכתב ממאמריו הרבים ע"י הגה"צ רבי ראובן מלמד זצ"ל - תלמידו המובהק של ר"י זצ"ל; כפי שנכתבו בספרו 'אור התשובה' - ובו ביאורי המשגיח זצ"ל לספר 'שערי תשובה' לרבינו יונה ז"ע.

לחיבת הקודש נציין, כי רבי ראובן זצ"ל החל את דרכו המוסרית בישיבת נובהרדוק שביבאליסטוק, בראשות רה"י ר"א יפה"ן זצוק"ל, וזמן מה קודם פרוץ המלחמה עבר ללמוד אצל המשגיח זצ"ל, ומאז התגלגל עמו בכל תחנות חייו השונות, כשהוא משמש כסמל ודוגמא, לתלמיד המשמש את רבו בנאמנות.

ר' ראובן זכה וזיכה את הרבים, הן בחלק המוסרי - במסירת דברי רבו לרבים בכתב ובע"פ; והן בחלק הלימודי - שהוא משמש שנים רבות כנו"נ בישיבת פוניבו' לצעירים. זש"ק הוא לא השאיר אחריו - אולם פרותיו הרוחניים ממשיכים לפרות ולרבות בעולם; יהיו דברים אלו והחיזוק מהם לע"נ.

"לא תשנא את אחיך בלבבך" (ויקרא יט, יז) - "הוזהרנו בזה, להסיר מנפשנו מדת השנאה. והיא מדה מעוללת פשעים רבים, ומסבבת כמה עלילות נשחתות: כמו לשון הרע - שהיא שקולה כנגד כמה חייבי מיתות בית דין כאשר יתבאר; וכמו דרישת רעה; והשמחה לאיד; וגרמת נזקים לחברים; והליכת רכיל; ונקימה; ונטירה; ומאבדת טובה הרבה מן הנפש - כאשר יתבאר בשער השנאה.

"וראה עד היכן הגיע עונש השנאה - כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא ט:): בית שני שהיו עוסקים בתורה ומעשים טובים מפני מה חרב? מפני שנאת חינם שהיתה ביניהם" (שערי תשובה, ג, לט).

"לא תשנא את אחיך בלבבך":

אם יעלה הרהור תשובה בלב האדם לתיקון מידותיו - הנה הוא על התולדות של השנאה, כגון לשה"ר וכדו', אבל על

הזזהרנו להסיר מנפשנו מדת השנאה! – המשך

"והיא מדה מעוללת פשעים רבים ומסובבת כמה עלילות נשחתות":

התורה מגלה לנו, איך שאי אפשר לחשוב שלא יצא המסובב כשיש את הסיבה; ואפילו דיני נפשות נפסק עפ"י הכלל הזה. כמו שמצינו ב'בן סורר ומורה' - שירדה תורה לסוף דעתו. ולכן צריך לחפש הסיבות בעיקר, ובזה אין לנו תירוצים, כי איש לא יאמר שהוא נקי מהסיבות. **וזוהו שמלמדנו כאן רבנו לעניין השנאה - שבהכרח היא סיבה לסיבות נשחתות;** וע"כ צריך לעורר לבטל הסיבות שהם שורשי המידות!

"ומאבדת טובה הרבה מן הנפש":

מי שיש בו שנאת הבריות, בע"כ שהוא דורש רק את טובת עצמו ולא את טובת הרבים; וממילא הוא מאבד את זכויות הכלל, ונשאר רק במעשי עצמו, שבזה קשה מאוד לזכות. ולכן הוא איבד טובה הרבה מן הנפש, היינו: "טובת הכלל מן הנפש - של עצמו".

"הזזהרנו להסיר מנפשנו מדת השנאה" - זהו לב האדם, יצרו רע מנעוריו! כל הרע שיתכן ישנו באדם! זהו הטבע של: "הקנאה התאוה והכבוד". וזה התורה מצוה אותנו: 'להסיר את השנאה ולנטוע אהבה'!

"וכמו דרישת רעה והשמחה לאיד":

כשאינן באדם 'אהבת ישראל' - ממילא נמצאת בו 'שנאת ישראל' ונקרא 'שמח לאיד'. וכמו שכתב רבנו, שהשונא לעולם הוא שמח לאיד; מבהיל על הרעיון ונורא מאוד! ורבנו מגלה לנו סוד, שיש באדם המידה הזו של: "שמחה לאיד" במפלת השני, ו"דרישת רעה". ומה שלא רואים את השמחה ואינה מורגשת מבחוץ - זה מפני כוחות אחרים אשר מניעים אותו. ופשוט שבמפלת השני אין האדם רואה כל רע, ואדרבה שמחה היא אצלו. ומה שלפעמים קשה לסבול צרת אחר - זה נובע מצד של 'אהבת עצמו' שאינו יכול לראות צרות; אבל את צרת חברו אינו מרגיש כלל (ואפי' צרת גויים צריך להרגיש, כמו שאמר ירמיי: 'לבי לבי על מואב'). גם כשעושים נקמה - צריכים להרגיש את צער השני. ושרק משום כבוד שמים עושים משפט, ורק גובר השיקול שמחוייבים להורגו. כעניין: וישסף שמואל את אגג 'לפני ה' בגלגל - שלא התערבו שיקולים אחרים, רק לרצון ה'.

"והיא מדה מעוללת פשעים רבים" - כשיש סיבה נתהווה מסובב; ושנאה מסובבת מעשים נשחתים! אנו חושבים שזה לא נורא כ"כ להסתובב עם שנאה - אבל זה לא פשוט, זה גורם פשעים ועלילות נשחתות! וכגון לשה"ר שהוא שקול כנגד עבירות חמורות, ודרישת רעה - בפיו שלום ידבר, ובקרבו ישים ארבו (ירמי' ט' ז'). אנו לא מאמינים כן - אבל התורה מלמדת אותנו ששנאה גורמת דרישת רעה, ושמחה לאיד, ומי יודע את זה?! ממש תורה חדשה! באדם יש מידות מכל בעלי החיים: ארי דורס ואוכל, איש את רעהו חיים בלעו!

"וגרימת נזקין לחבירו, ונקימה ונטירה, ומאבדת טובה הרבה מן הנפש" - הנפש הייתה יכולה לזכות הרבה, ושנאה מפריעה לזה! "השתוות עושה אחדות - ומידות עושה פירוד"!

"ושמחה לאיד" - אם נכנסים לבית חולים, ורואים מאות סובלים, ואין זה נוגע לאדם כלום - זהו נקרא 'שמחה לאיד'. ויכולים מיד אח"כ לרקוד בחתונה... אין 'הרגש'! אכזריות זו היא גם על עצמו - כי 'גומל נפשו איש חסדי'; ולהרגיש את השני צריך להיות 'אדם' - ובל"ז לא יוצא כלום!

"שמחה לאיד":

הרע טבוע בכוחותינו - וכאשר אנו מרגישים שכאשר אחד מתעלה, מכאיב זה את לבנו. ואם אחד מרגיש שאינו שמח בטוב חברו, צריך לידע שהוא 'שמח לאיד' - רח"ל - במפלת חברו. ואע"פ שיכול להתפלל עבורו ואפילו לבכות - צריך לדעת שאין זה סתירה שבלבו הוא שמח ממש!

"השנאה מאבדת טובה הרבה מן הנפש": הנפש, היא 'חלק אלוהי ממעלי' - ויש בה ממדותיו של הקב"ה; שכן נצטוינו: מה הוא רחום וחונן אף אתה וכו'. ואומרים בתפילת שמו"ע: "הטוב שמך" - וכך גם נפש האדם. אולם, ע"י השנאה, היא מאבדת את הטובה הזו, והנפש נהפכת לרע! וכמדת השנאה שהיא רעה - כן חסר בטוב הנפש!

ואמנם, שני דברים הם השולטים בעולם - רע וטוב: הנפש, שהיא חלק אלוהי - היא טובה; והנפש הטמאה - היא רעה. שנאה זו רעה היא - ואלו הן הפירות היוצאים משורש השנאה: לשון 'הרע', דרישת 'רעה' וכיו"ב. וזהו היפוך הנפש השכלי, שהיא טובה!

"אהבת ישראל" - ב' כתי"ק דמרו"ה" חפץ חיים" זצוק"ל

פרק ד - בו יבואר עד כמה צריך האדם להתבונן להסיר השנאה מלבו ~ מי ששונא אדם מ'ישראל, מקפיד עליו הקדוש ברוך הוא על כך! ~ השונא חברו, דומה לאוכל חזיר ברציפות! ~ פקחת עיניים על תעלולי היצר.

הנה סתם איש ישראל מאמין הוא ב"ג עיקרי הדת, ובוודאי שייך עליו הכתוב: "כי חלק ה' עמו". והוא אהוב למקום, כדכתיב: "אהבתי אתכם אמר ה'". ועוד כתיב: "כי מאהבת ה' אתכם". ועוד כתיב: "בנים אתם לה' אלקיכם". ועוד הרבה פסוקים המורים גודל אהבת ה' יתברך לעם ישראל. ואם כן, איך יוכל האדם לפעול בנושאו לשונא את מי שהוא אהוב לה'?! הלא בוודאי יהיה להקב"ה תרעומת עליו עבור זה!!! ולמשל, הנה בטבע כל אב לאהוב את בנו אהבה עזה, וכל עמל האדם אך לטובת בניו אחריו; וכשימצא אחד שיהיה שונא לבניו, הלא תהיה לו תרעומת גדולה על אותו האיש. כן הדבר בעניינינו - כל מי שיש לו שנאה על חברו, בוודאי יש להקב"ה תרעומת עליו! ומי הוא האיש הסכל והפתי שירצה לשאת עליו תרעומת ה' יתברך?! ומה אם תרעומת בשר ודם קשה לשאת - ומכל שכן תרעומת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שמאוד מחוייבים להיזהר מזה!

מלבד כל זה, הלא ידוע, שכל אברי האדם מוכנים כל אחד ואחד על העניינים השייכים לו. למשל, הפה - להכניס בו המאכל; השיניים - לטחון בהם את המאכל; האוזניים - לשמוע בהם; הלשון - לדבר בו; הלב - לחשוב בו מחשבות. והנה, לו יצויר, אם אחד רואה את חברו שלועס בשיניו בשר נבילה וטריפה מהבוקר עד הערב, בוודאי היה מתועב בעיניו עבור זה, משום שהכתוב צווח ואומר: "אל תטמאו בכל אלה" - והוא מטמא את עצמו בידיים.

ואיך לא ישים ענין זה על ליבו - הנושא שנאה על חברו: הלא הלב נברא לחשוב בו מחשבות טהורות וקדושות, והוא חורש בלבו מחשבות און על חברו מן הבוקר עד הערב, והיא השנאה הטמונה והמושרשת בלבו; והלא הכתוב צווח ואומר: "לא תשנא את אחיך בלבבך!" ובמאי עדיף הוא מהאוכל בשר נבילות וטריפות?! וכשם שבאכילת מאכלות אסורות הוא מטמא את פיו - כן ע"י השנאה הוא מטמא את לבו!!!

ועל האיש הנבון, אם בא היצר לפתותו לשונא את חברו, צריך להוכיחו על פניו ולומר לו: מה לך יצרי שתמיד תרדפני ותפתה אותי לשונא את חברי? הלא בכל רגע ורגע שהנך מכניס שנאה בלבי על חברי - הרי אתה כמכניס בשר חזיר ממש לפי! ומה שאתה מסיתני לשונאתו - אי אפשר לי בשום אופן להבין על מה עלי לשונאתו, כי נתברר אצלי שאיננו אשם בשום דבר כלל! והנך חפץ להכשילני לחשוד בכשרים. רק להפך תרעומת גדולה יש לי עליך, ועלי לשונא אותך תכלית שנאה על מה שהנך חפץ להכניס שנאה בתוך לבי על ראובן שכני, הלא אתה יותר שונא לי ממנו! כי אתה גורם לי שאהיה שנואי ומתועב בעיני ה' - ועל כל רגע ורגע עלי לעבור על לאו ד"לא תשנא את אחיך בלבבך" שהוא עוון פלילי למאוד! וכבר הכרתך לשקרן, בראותי כי על כל מצוה ומצוה ממצות ה' שברצוני לקיימה, אתה בא בטענות שונות ומפתה אותי לבטל המצוה; או להיפך אם באה דבר עבירה לידי וברצוני שלא לעבור עליו - הנך בא גם כן אלי בטענות שונות, והנך מראה לי צדדי היתר על העבירה. ולולא שהתגברתי עליך בחסדי ה' יתברך בהרבה פעמים, כי אז כבר גרמת לי שהייתי שקוע בעבירות עד אין לשער.

כללו של דבר: אחרי נסיון זמן רב, ואחרי פשוט במעשים הרעים שעשיתי, הנני מוצא כי אתה בעצמך גורם לי לכך. וכמאמר הכתוב: "ואליך תשוקתו" ופירש"י שם: 'שתמיד היצר משתוקק ומתאוה להכשילך'. ומהיותם והלאה אין לי שום תרעומת ושנאה על חברי!

יברכהו ה' בכל ענייניו!!!
ובוודאי, אם ישים האדם דברים אלו נגדו - אז בטוח שלא ילכד במצודת יצרו הרע, ותסור השנאה מלבו! משום דאתא דיבור שמברכו - ומבטל מחשבתו הראשונה!

הפרק האחרון, יפורסם א"ה, בגליון הבא.

פרק ג - בו יבואר הסיבות הגורמות לשנאת חינוס: הקנאה היא הגורם הראשון לשנאת חינוס! ~ והקנאה, היא בפרטים שונים, ומהם: א) הצלחת חברו במעשיו ובעושרו. ב) אומן מצליח שנתפרסם לתהילה - מתקנאים בו בני אותה אומנות. ג) הצלחת חברו בכבוד. ד) שם טוב. ~ הוכחה שכל פרטי הקנאה הנ"ל חסרי יסוד, ושאינן מקום כלל לקנאה.

ועתה נבאר הסיבות הגורמות לשנאת חינוס: עיקר השנאה המצויה בינינו באה ע"י סיבות אחדות, ונבארן פה אחת אחת.

ראשית לכל, הגורם לעון זה היא הקנאה - שמקנא האדם בחבירו על עניינים שונים, וכאשר נבאר:

א) יש שמקנא אדם בחבירו, על מה שברכו ה' בעושר ובנכסים, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, ועל כן הוא מתקנא בו, והקנאה מביאה אותו לשנאותו.

ב) לפעמים מצוי שאומן אחד היודע היטב אומנתו, ונתפרסם לתהילה לאומן טוב, אז האומנים האחרים מתקנאים בו ושונאים אותו, בחשבם שהוא מקפח פרנסתם.

ג) על ידי שחבירו מכובד יותר ממנו, וקשה לו לראות איך שנותנים לחבירו כבוד. ואף שגם הוא רודף אחר הכבוד, אבל הכבוד בורח ממנו, ובמקום הכבוד גורם לעצמו ביזיונות. ועל כן הוא שונא אותו תכלית שנאה.

ד) ולפעמים מצוי שיש לחבירו מעלות ומידות טובות, ונתפרסם לתהילה בפי כל. ואף שיודע האדם בעצמו שחסרים לו כל אלה, אך מכל מקום בטבעו עינו רעה על תהילות ומעלות חברו.

והנה כל אלו העניינים מביאים את האדם לידי שנאת חינוס, אבל אבאר כאן, איך שכל אלה הסיבות בשקר יסודם! ואין לאדם לשונא את חברו עבור סיבות אלו!

נגד הסיבה הראשונה - שהיא קנאת האדם בחבירו מחמת עשרו: הנה ידוע שהקב"ה נותן עושר לאדם בשני אופנים: או משום שגלוי וידוע לפניו שהוא איש טוב ורחמן, ובעשרו שיתן לו ה' יתברך, יעשה טוב וחסד עם עניים ומרי נפש, והוא בתור גזבר על העושר שנתן לו הקדוש ברוך הוא בעד העניים, ואופן זה הוא לטובתו של האדם. ויש לפעמים עושר שמור לבעליו לרעתו: והיינו משום שהאדם מלא עוונות וחטאים, וגם עשה איזה מצוות, ולפיכך הקדוש ברוך הוא משלם לו שכר מצותיו בעולם הזה כדי לטורדו מן העולם הבא, וסוף הדבר שיכלה עשרו בעניין רע - ואופן זה הוא לרעתו של האדם.

וכשיבונן האדם בזה, יראה בעצמו שאין לשונא את חברו עבור עושרו, כי אין במה להתקנא בו. דלהשיג עושר באופן הטוב - הלא רואה כי איננו זוכה לכך, ואם היה לו עושר בוודאי לא היה מתנהג עם ממונו כהוגן בענייני צדקה וחסד עם עניים. ובאופן שני - הלא בוודאי אין להתקנא כשיוודע לו כי הוא אוכל את עולם הבא שלו פה בעולם החולף, וכבר אחז"ל באבות: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה" - ואם כן הרי נתברר דמסיבה זו אין לשונא את חברו.

ונגד הסיבה השנייה: שאדם שונא חברו ע"י שחבירו אומן טוב יותר ממנו ותולה שהוא מקפח בזה את פרנסתו - כבר אחז"ל: "אין אדם נוגע במוכו לחבירו אפילו כמלא נימא" - ומה שצריך לו להשיג ע"י מלאכתו ישיג בלי שום קושי וצער, כי מה שנקצב לו לאדם מהקב"ה, אי אפשר לשום אדם בעולם לקחת מידו! וכאשר יהיה לאדם חשבון כזה, בוודאי תעבור ממנו השנאה שיש לו על חברו.

ונגד הסיבה השלישית: שמצוי לפעמים שאדם ישנא לחבירו עבור שחבירו מכובד יותר ממנו - צריך האדם לדעת כי בודאי הוא זכאי לכל הכבוד, כי כבר כתיב: "כי מכבדי אכבד" - ואם לא היה נכבד בעיני המקום לא היה נכבד בעיני הבריות, וממילא יגרום לעצמו ביזיונות אם ירצה לבזותו, כי הכל מכבדים את חברו, וכל הבזיון שרוצה לראות על חברו ישיג הוא בעצמו; ובאותה מדה שהוא רוצה למדוד את חברו - מודדין לו!

ונגד הסיבה הרביעית: שאדם שונא לחבירו ע"י קנאתו בחבירו שיש לו מעלות ומדות טובות - היא שטות גדולה מאין כמוה! כי מה אשם חברו אם חננו ה' במדות טובות! ובוודאי זכה מן השמים לזה! ובאופן כזה אין שום צד וסיבה לשונא אותו.

היוצא מדברינו: חזרנו על כל הסיבות הנזכרות - ואם רק יתבונן האדם היטב בדברינו אלה ומאמין הוא בדברי חז"ל, אז יוכח בעצמו, כי אך שווא והבל כל טענותיו! וכי אין שום מקור לשונא את חברו.